

IJsselmeer

Februari 2015

B E R I C H T E N

Nieuws en informatie over de bescherming van IJsselmeer en Markermeer

Professor Palmboom wil:
'Het begrip openheid meer
handen en voeten geven'

Hollands Noorderkwartier
begint in 2016 met dijk-
versterking voordat het
Deltaprogramma deze in
2017 overbodig maakt.

Colofon

Opgericht in maart 1972

Postadres, ledenadministratie en website:
Oude Zijds Burgwal 19a,
1141 AB Monnickendam

Telefoon: 0299-316964
Email: info@ijsselmeervereniging.nl
Website: www.ijsselmeervereniging.nl

Lidmaatschap:
Het lidmaatschap gaat u aan voor 1 jaar
en opzeggen kan alléén schriftelijk uiter-
lijk 1 maand voor het einde van
het kalenderjaar.

Kamer van Koophandel: 40624019
rekeningnummer bij de Rabobank:
NL57RABO 0138365164
De IJsselmeervereniging is door de belas-
tingdienst erkend als Algemeen Nut
Beogende Instelling (ANBI-status)

Nummer 2015/1
ISSN: 1571-9448

Redactie:
Frans de Nooy, Kees Kortekaas,
Angèle Steentjes, Barbara van Beijma,
Jeroen Determan, Sipke Baarsma en
Kees Schouten (hoofdredacteur)

Eindredactie: Angèle Steentjes en
Jan Verberne

Foto's van: Sipke Baarsma
(sb@cetera.eu), Angèle Steentjes,
Jeroen Determan,
Soemini Kasanmoentalib.

Productie:
Twin Media B.V., Culemborg

Verder werken aan dit nummer mee:
Auke Wouda, professor Frits Palmboom,
Gerda Lenselink (Deltares), Marten
Bierman en Soemini Kasanmoentalib

Inhoud

Voorwoord

Actuele ontwikkelingen

In Estland hebben ze ook een IJsselmeer

Ledenraadpleging over estuariumgedachte

Professor Palmboom: 'Openheid handen en voeten geven'

Gerda Lenselink: 'Zet sluizen in de Houtribdijk af en toe open'

Zuiderzeepad

Markermeer speeltuin

Waterschapsverkiezingen

Column Marten Bierman

De IJsselmeervereniging

Zuyderzeedijk

3

4

6

8

11

14

16

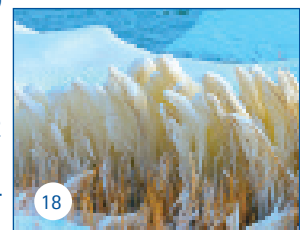
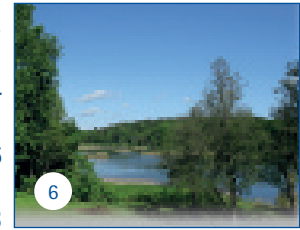
18

20

21

22

24

Van de redactie:

Een maand later dan gepland ligt IJsselmeerberichten nr.1 2015 voor u. Als gevolg van een ongelukkige val van een ladder was ondergetekende enige tijd in de lappenmand. Gelukkig bood mederedacteur Angèle Steentjes aan de klus voor deze keer grotendeels over te nemen, met een heel goed resultaat. Dank Angèle!

We vragen in dit nummer aan de leden mee te denken over hoe de IJsselmeervereniging de toekomst van het IJsselmeergebied moet zien. In een achterbanraadpleging kunt u op onze website aangeven wat u ervan vindt. Naast de toekomst kijken we ook naar het verleden en wel op onze ledenvergadering van 21 maart aanstaande in Lelystad, waar een heel interessante lezing zal worden gehouden over de archeologie van het IJsselmeergebied.

Tot slot maar niet in de laatste plaats treft u bij dit nummer de contributienota aan. Gezien de structurele terugloop van leden is uw financiële bijdrage van groot belang voor het voortbestaan van de vereniging. In de afgelopen jaren is al het werk van de IJsselmeervereniging in handen gekomen van onbetaalde vrijwilligers en daarmee worden jaarlijks duizenden euro's bespaard. Toch loopt de vereniging nu in de verliezen en zullen er of aanzienlijk meer leden moeten komen of uw bijdrage moet groter worden. Daarom vragen we u om op vrijwillige basis uw jaarlijkse bijdrage te verhogen met een extra schenking. Hopelijk tot ziens op 21 maart in Lelystad, Kees Schouten

Voorwoord

Het beste nieuws uit 2014 was ongetwijfeld dat er een vismigratierivier door de Afsluitdijk komt. Dat is een prachtig resultaat van de bedenkers van dit innovatieve project, waaronder de Waddenvereniging, Het Blauwe Hart en It Fryske Gea. Voor ons betekent dit dat onze ambitie om het estuariene systeem waar mogelijk te herstellen een stevige impuls krijgt. De barrière die de Afsluitdijk momenteel vormt voor trekvis, wordt geslecht en dat is goed nieuws voor de miljoenen vissen die nu nog bij de dijk omkomen.

Het slechtste nieuws uit 2014 betrof het besluit van Provinciale Staten van Fryslân om een groot windmolenpark in het IJsselmeer aan te leggen. Met dit besluit werd voorbijgegaan aan een concreet voorstel van een groot aantal Friese partijen om de windturbines op land te realiseren. Wij zijn van mening dat een groot bedrijfsterrein zoals dit

grote windmolenpark niet in een Natura 2000-gebied thuishoort. Samen met verwante partijen gaan we kijken welke juridische stappen nog mogelijk zijn tegen dit plan dat de Friese IJsselmeerkust voor decennia zal verstoren.

Tot nu toe hebben de archeologische kwaliteiten van het IJsselmeergebied nauwelijks aandacht gekregen van onze vereniging. Op de komende ALV op 21 maart a.s. staat daarom de vroege geschiedenis van het gebied centraal. De ALV wordt gehouden in Museum Nieuwland in Lelystad en sluit bij dit thema aan. Dit museum besteedt aandacht aan de geschiedenis van de regio die nu Flevoland heet. Voorafgaand aan de ALV kunt u de vaste expositie van het museum bezoeken en kennisnemen van de prehistorie van dit gebied, zoals de Swifterbantcultuur. Andere getuigen van een ver verleden zijn de vele scheepswrakken die de belangrijke maritieme geschiedenis van het gebied weerspiegelen. Wouter Waldus, maritiem archeoloog en bezig met een proefschrift over scheepvaart in het Zuiderzeegebied, vertelt over zijn onderzoek en meer. Tijdens de ALV zelf wordt, naast de gebruikelijke jaarstukken, ook het Huishoudelijk Reglement besproken. Een van de zaken die hierin geregeld worden, betreft het indienen van moties. Voorgesteld wordt om moties voorafgaand aan de vergadering schriftelijk in te dienen, omdat dit behandeling van een motie ten goede komt. Aan het eind van de ALV wordt de Marten Bierman Prijs 2014 uitgereikt.

Al met al belooft de ALV een afwisselende en boeiende bijeenkomst te worden en het bestuur nodigt u dan ook van harte uit om aan deze bijeenkomst deel te nemen. Meer informatie vindt u op onze website.

Jos Teeuwisse, voorzitter

Actuele ontwikkelingen

Draagvlak gezocht voor windturbines

Door de sterk dalende energieprijzen zwelt de discussie over de kosten van windenergie aan. Voor een rendabele plaatsing van windturbines op zee schijnt een kostendaling van 40 procent te moeten worden bereikt. De plaatsing 'op land' (voor een belangrijk deel in het IJsselmeergebied) roept nog steeds veel weerstand op. Met de verkiezingen voor de nieuwe provinciebesturen in aantocht laait ook daar de discussie over dit thema hoog op. Een kort overzicht van de standpunten. In Friesland is in een zeer woelig klimaat besloten het grootste deel van de te plaatsen windturbines in het IJsselmeer te zetten of langs de Afsluitdijk. Er is veel discussie over hoe de uitleg van het besluit moet zijn en wat nu de beleidsvrijheid voor Henk Kamp is, de minister van Economische Zaken. Verder is de toegewezen locatie geheel beschermd Natura 2000-gebied en ligt ook strak tegen de Waddenzee aan. Hoe hiervoor de benodigde vergunningen rond moeten komen is de redactie van IJsselmeerberichten

een raadsel.

Flevoland lijkt te hebben gekozen voor meer draagvlak, lees: meer overleg en een grotere rol voor de gemeentebesturen van Lelystad, Dronten en Zeewolde. Er zouden meer mogelijkheden moeten komen voor alle burgers om te participeren. Dit houdt mogelijk ook uitstel in tot na de Statenverkiezingen en dat is natuurlijk wel fijn voor de politiek in Flevoland.

Noord-Holland heeft een windturbinepark op het oog in de Wieringermeer. De plannen hiervoor liggen momenteel ter inzage. Belangrijk fenomeen is hier het absolute hoogterecord voor turbines op land van 237 meter. Tegen dit voorliggende plan wordt door het Blauwe Hart (waaronder de IJsselmeervereniging) een zienswijze ingediend.

De Afsluitdijk

In het kader van het programma De Nieuwe Afsluitdijk van de gemeenten Sudwest Fryslan, Noord-Hollandse Kroon en de provincies Noord-Holland en Friesland worden alle verbeteringen van de Afsluit-

dijk aangepakt die niet direct met waterveiligheid te maken hebben. De twee provincies hebben daarbij het voortouw. De volgende projecten zitten in de pijplijn.

De vismigratierivier bij Kornwerderzand. Dit is een echte doorbraak in het herstel van de ecologische ramp die de Afsluitdijk heeft veroorzaakt. En hij komt er nu echt! Het Rijk zal de doorgang door de Afsluitdijk aanleggen. De regionale partijen doen de rest: een brakwaterzone aan de Waddenkant en de echte visrivier aan de IJsselmeerkant. In het systeem komen veiligheidskleppen voor extreem weer. Straks zwemmen vissen 24 uur per dag van de ene naar de andere kant! Ook komen er een bezoekerscentrum, wandelpaden en zwemstrandjes.

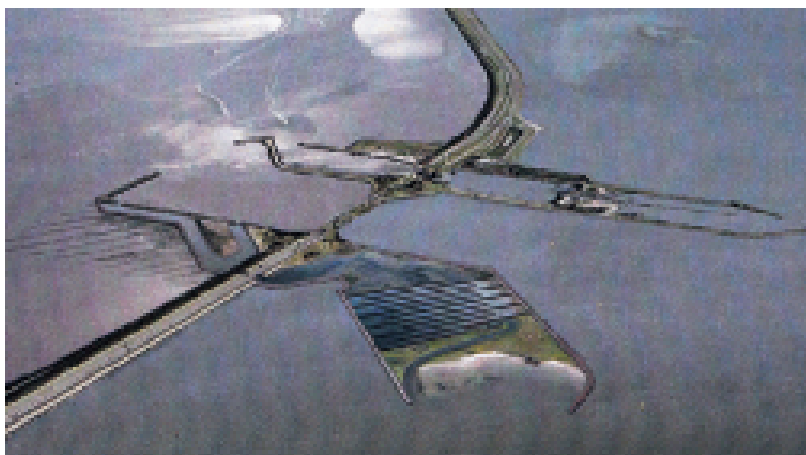
Aanleg van een fietspad aan de Waddenzeekant tussen Kornwerderzand en het Friese vasteland en tussen het Monument en Den Oever. Soms wordt gesproken over de mogelijkheid van een fietspad bestaande uit zonnecellen. Dit is technisch goed uitvoerbaar, maar hoe realistisch de plannen zijn is

Windmolens Friesland.

Blue-energy.

Visrivier.

nog niet duidelijk. Het huidige fietspad langs de snelweg blijft bestaan.

De opwaardering van het Monument en omgeving. Om de dijk als icoon en toeristische attractie echt in de picture te krijgen moet daar nog wel wat gebeuren.

Blue Energy-centrale: onlangs opende koning Willem-Alexander de eerste proefcentrale op de dijk; een veelbelovende techniek waarin gebruik wordt gemaakt van de ladingsverschillen tussen zoet en zout water, gecombineerd met restwarmtegebruik. Voor meer informatie over de werking zie het filmpje op de website van de IJsselmeervereniging.

Er komt (wellicht) een **democentrale stromingsenergie** in het

spuisluizencomplex te Kornwerderzand. Een samenwerkingsverband van bedrijven wil in deze spuisluizen dertig onderwaterturbines plaatsen die worden aangedreven door uitstromend water uit het IJsselmeer. Het gaat hier om forse propellers die in de stroom hangen en zodoende stroom opwekken.

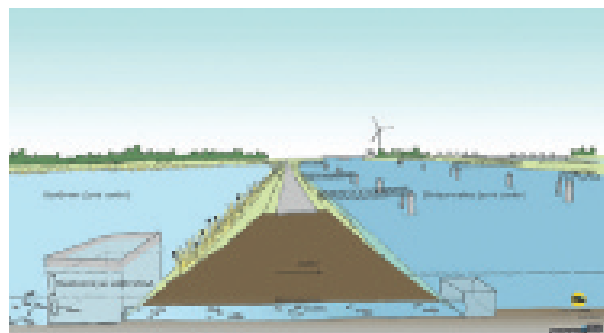
Vispassage bij Den Oever. Rijkswaterstaat heeft ook een vispassage gepland die gebruikmaakt van een hevelsysteem. Hier zwemmen de vissen door een dikke buis door de dijk als de stroming dat toelaat. Ook van deze vispassage vind je plaatjes op de website van de IJsselmeervereniging (nieuwsrubriek). Deze projecten vertegenwoordigen een waarde van 80 miljoen euro. Belangrijke beoogde financiers zijn

regionale overheden, marktpartijen, subsidies en bijdragen van het Rijk. Zie voor meer informatie www.deafsluitdijk.nl.

Daarnaast komt er bij Kornwerderzand ook een stormvloedkering aan de Waddenzeekant, met een bredere doorvaartopening dan de huidige afmetingen van de schutsluizen en bruggen. Daarmee wordt tegemoetgekomen aan de regionale wens om de schutsluis te vergroten. Dit moet een aanzienlijke impuls geven voor het bedrijfsleven in de scheepswervensector en de aanleverende bedrijven.

Houtribdijk onderwerp van studie

Met het instellen van de Van Eesteren Leerstoel hebben de Deltacommissie, de TU Delft en de Van Eesteren-Fluck & Van Lohuizen Stichting) ervoor gekozen nieuwe plannen te maken voor de Houtribdijk. Professor Frits Palmboom, die op deze leerstoel is benoemd, maakt daarbij ook uitdrukkelijk melding van onderzoek naar een opening in de Houtribdijk, met het oog op het herstel van de ecologie van Markermeer en IJsselmeer (zie elders in dit blad een interview). Nu de 'zoutwatervrees' bij de Afsluitdijk overwonnen lijkt, moeten voldoende durf en vooral geld gevonden worden om ook de barrière van de Houtribdijk te slechten met een veilige opening. ■

Vispassage Den Oever.

In Estland hebben ze ook een IJsselmeer

Bij het nadenken over de toekomst van het IJsselmeergebied vraag je je af of er ergens anders een vergelijkbaar zoetwatermeer bestaat en hoe het daarmee gaat. In dat geval wordt nogal eens verwezen naar het Peipsimeer in Estland. Ons redactielid en biologe Barbara van Beijma bezocht in 2009 het Peipsimeer, omdat ze wel eens met eigen ogen wilde zien hoe dat eruitziet.

Tekst en foto's: Barbara van Beijma

Eind mei 2009 ben ik met een groep naar Estland geweest. Wij bezochten verschillende natuurgebieden, waaronder het Peipsimeer. Wij waren erg nieuwsgierig naar dit meer, omdat het gebruikt wordt als voorbeeld voor het IJsselmeer, vooral als het gaat om natuurontwikkeling.

Het Peipsimeer ligt op de grens van Estland en Rusland. Het is een zoetwatermeer en ongeveer even groot als het oorspronkelijke IJsselmeer. Nadat in 2000 de Europese Kaderrichtlijn Water was vastgesteld, waren de lidstaten verplicht hun nationale 'waterlichamen' voortaan te vergelijken met eenzelfde soort waterli-

chaam in een ander land. Het Peipsimeer is gekozen als referentie voor het IJsselmeer.

Op basis van die vergelijking zijn de streefwaarden vastgesteld voor de ecologische toestand en de chemische belasting van het water. Als het nodig was, moesten er herstelplannen worden gemaakt voor de Kaderrichtlijn Water en ook voor de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Al deze richtlijnen zijn van toepassing voor het IJsselmeer/Markermeer.

Veel trekvogels

Het Peipsimeer en het IJsselmeer zijn niet alleen ongeveer even groot, maar ook even ondiep. In Europa zijn er maar weinig andere grote ondiepe meren. Beide meren liggen tussen 50 en 60 graden noorderbreedte. De weersomstandigheden zijn wel heel verschillend, vooral in de winter. Het Peipsimeer vriest iedere winter dicht, het IJsselmeer maar af en toe.

De natuur rond het Peipsimeer is minder verstoord dan bij het IJsselmeer, vooral omdat er veel minder mensen wonen. Je ziet hier nog de natuurlijke overgang van moeras naar open water, die rond het IJsselmeer vrijwel helemaal verdwenen is. Ook is het op het Peipsimeer

Peipsimeer heeft nog natuurlijke zachte oevers.

De natuur rond het Peipsimeer is minder verstoord dan bij het IJsselmeer.

Bij het Peipsimeer zie je nog de natuurlijke overgang van moeras naar open water

veel minder druk. Watertoerisme is er nog nauwelijks ontwikkeld. In de dorpjes langs de kust van Estland liggen wel jachten in de haventjes en ook wordt er vrij veel gevisd, maar toen we er eind mei waren verkeerde alles nog in diepe rust. We kregen te horen dat het tot half juni zelfs niet was toegestaan om op het meer te varen.

Het Peipsimeer is bekend vanwege de trekvogels, zowel zang- als watervogels. Zo verblijft een groot deel van de kleine zwanen, die in de winter naar Nederland en Engeland komen, in oktober in het Peipsimeer. Om vogels te bekijken is er bij een strandje een hoge uitkijkpost ingericht. Helaas is eind mei niet de goede tijd om vogels te kijken. Op het water hebben we dus niet veel gezien. Het was wel duidelijk dat de rietlanden vol broedende moerasvogels zaten. Meer naar het noorden zijn we door een paar dorpjes gereden, die ook al erg rustig waren. Hier was de kust wat anders, meer een kliffenkust zoals in Gaasterland.

Natuurlijke oevers

Onze slotconclusie was dat we de natuurlijke oevers van het Peipsimeer erg mooi vonden en dat je vooral

kon genieten van de enorme weidsheid. Het idee dat je Rusland aan de overkant net kunt zien, draagt daar ook aan bij. Een beter idee van de natuurlijke rijkdom krijg je ongetwijfeld als je het meer bezoekt in het vogeltrekseizoen.

Sinds dit bezoek ben ik toch wel een aanhanger van het idee dat het IJsselmeer kan verbeteren door een meer natuurlijke inrichting, zeker als er een betere verbinding komt met het achterland, zoals de Oostvaardersplassen, maar ook met natuurgebieden langs de Noord-Hollandse en Friese kust. ■

Het Peipsimeer is gekozen als referentie voor het IJsselmeer.

Achterbanraadpleging

Wat vindt u ervan?

Van tijd tot tijd wil de IJsselmeervereniging graag weten wat haar achterban vindt van een belangrijk onderwerp. Naast de jaarlijkse ledenvergadering bieden we de leden en andere achterbanners de gelegenheid hun inbreng te geven met hun eigen visie en ervaringen. Deze keer gaat het over een oud maar actueel dilemma: *Herstel het IJsselmeer als dynamisch groot natuurgebied met natuurlijke overgangen van zout naar zoet, land en water, met behoud van veilige waterkering. Of: Zie het IJsselmeergebied als een mooi zoetwaterplassengebied met vooral een functie als zoetwaterbekken en recreatiegebied.*

Boven: De steiger bij het Monument in een bevroren IJsselmeer.
Onder: IJsselmeer vol ijs. Vanaf Afsluitdijk bij Den Oever.

De lange geschiedenis van het IJsselmeergebied wordt gekenmerkt door grote natuurlijke veranderingen. Door de invloed van klimaat, rivieren, zee, vegetatie en menselijk handelen resulteerde dit in het huidige Nederland met een nat hart. Op veel plaatsen in de wereld zijn rivierdelta's zoals het IJsselmeergebied voedselrijke en drukbevolkte gebieden. Door een open relatie tussen land, zee, rivieren en zout- en zoetwatergebied werd het toenmalige Zuiderzegebied een succesvolle vestigingsplaats voor mensen, dieren en planten. Uit veiligheidsoverwegingen werd in 1932 met de Afsluitdijk een abrupt einde gemaakt aan de belangrijke relatie met de zee. Later volgden inpoldering van een belangrijk deel van de toenmalige Zuiderzee

en verdere compartimentering met de Houtribdijk (1963-1976). Daarmee werd de ontstaansgeschiedenis van het gebied zeer ingrijpend onderbroken. De vraag is na bijna negentig jaar: kan het gebied zich herstellen? Is de natuurlijke verarming die momenteel gaande is te stoppen? Is dit herstel überhaupt mogelijk zonder de invloed van de zee op het gebied?

Zoet of zout

Bij het denken over de toekomst van de natuur in het IJsselmeergebied gaat het Rijk (kort door de bocht geformuleerd) uit van een niet-dynamisch zoetwaterplassengebied met belangrijke functies als zoetwaterbekken en recreatiegebied. Dat zo'n gebied ook erg mooi kan zijn blijkt uit het verhaal van Barbara

Konvooi met ijsbrekers door het IJsselmeer. De windmolens van Flevopolder bij Lelystad op de achtergrond.

van Beijma over het Peipsimeer in Estland. Dat is een visrijk zoetwatermeer van de afmetingen van het IJsselmeer met een prachtige natuur en een belangrijke functie in de vogeltrek. En goed beschermd, want het meer vormt voor een belangrijk deel ook de grens met Rusland!

De ambitie van de IJsselmeervereniging reikte tot op heden echter verder: herstel van het estuarien karakter van het IJsselmeergebied met natuurlijker overgangen van zout naar zoet, van land naar water en een zeker herstel van natuurlijke stromingen en afwatering. Dit alles met behoud van waterveiligheid en voorkoming van overstromingsgevaar. Het lijkt erop dat de IJsselmeervereniging daarin steeds meer alleen komt te staan. 'Nostalgie naar de oude Zuiderzee' en 'vroeger was alles beter' wordt ons dan verweten. De vraag is wat u ervan vindt: bent u voor het behoud van het ambitieuze standpunt? Of zegt u: aanvaard dat het voorbij is en werk mee aan de optimalisering van het rijksbeleid.

De IJsselmeervereniging is zeer benieuwd naar wat u hiervan vindt. U kunt uw reactie sturen aan info@IJsselmeervereniging.nl of u gaat naar onze website www.ijsselmeervereniging.nl en brand los met uw visie! ■

Ontwikkelingsgeschiedenis van het IJsselmeergebied

'In het verleden hebben landijsbedekking, zeespiegelstijging en de vorming van strandwallen tot grote veranderingen in het IJsselmeergebied geleid. Het systeem heeft telkens opnieuw geprobeerd een balans te zoeken, tot een volgende verstoring optrad. Belangrijk in zijn geschiedenis is de zandhonger waar het IJsselmeergebied in verschillende perioden mee te kampen heeft gehad. Hierdoor heeft zich midden in Nederland een nat hart kunnen vormen. (Gerda Lenselink)

Vergelijken we het huidige Natte Hart met zijn verleden dan vallen een aantal aspecten op: de geringe dynamiek, geringe sedimentaanvoer en de verstelling van de overgangen van het water naar het land. Langzaam maar zeker nivelleert het systeem: oude getijdengeulen raken opgevuld en zandplaten vereffen. Het systeem zoekt naar een nieuwe balans. En de mens helpt een handje mee. Plannen worden gemaakt om de overgangen van land naar water en zout en zoet weer meer geleidelijk te maken. Maar ook de omstandigheden lijken weer te veranderen. Voor de komende eeuw worden een verhoogde winterafvoer en verlaagde zomerafvoer van de Rijn voorspeld en ook een versnelde zeespiegelstijging zal het hoofd moeten worden geboden' (zie: www.ijsselmeervereniging.nl onder 'Achterbanraadpleging').

In 2002 werden door het toenmalige RIKZ (Rijksinstituut voor Kust en Zee) berekeningen gemaakt voor diverse zout/zoetovergangen in de Afsluitdijk. Daaruit bleek dat verschillende plannen stabiele brakwaterzones kunnen opleveren zonder dat hierdoor veiligheid en zoetwatervoorraad nadelig beïnvloed worden (www.ijsselmeervereniging.nl onder 'Achterbanraadpleging').

Bij het 75-jarig bestaan van het IJsselmeer in maart 2007 lanceerde de IJsselmeervereniging (toen nog VBIJ geheten) haar plannen voor het estuariene IJsselmeer in haar publicatie 'Ruimdenken voor het IJsselmeer' (www.ijsselmeervereniging.nl onder 'Achterbanraadpleging').

'Een Metropole Verademing'

In Lelystad werd op 16 januari de aftrap gegeven voor een aantal kennisconferenties, georganiseerd vanuit de Van Eesteren Leerstoel, onderdeel van de TU Delft, afdeling Bouwkunde. De aanleg van de Marker Wadden en herstel van de Houtribdijk staan voor de deur. Professor Frits Palmboom hoopt door een aantal kennisconferenties inzicht te krijgen in diverse aspecten van het Markermeer, zoals ecologie, veiligheid, waterhuishouding en de ruimtelijke ordening. En de euro's die het kost!

Veel belangstelling voor eerste kennisconferentie

De Van Eesteren Leerstoel ondersteunt een integrale benadering van stedenbouw en landschapsarchitectuur, ecologie, civiele techniek en watermanagement. Vandaar drie 'kennisconferenties' over deze problematiek. Met als doel: een veilig gebied dat een verademing is om in te vertoeven en dat ecologisch gezond is. De eerste kennisconferentie was in Lelystad op 16 januari. Palmboom opende en legde uit dat er sprake is van een paradox tussen de eisen die de natuur stelt en de eisen van een verstedelijkt gebied. Hij onderzoekt de wisselwerking tussen stedenbouw en de fysieke condities van het Nederlandse deltalandschap vooral op het

waterhuishoudkundige vlak. Het studiegebied is nu gericht op de zone rondom de Houtribdijk.

In het Deltaprogramma voor het IJsselmeer zijn de doelen omtrent waterveiligheid en zoetwatervoorziening vastgelegd. In de Voorkeursstrategie is beschreven hoe in de periode tot 2050 de waterveiligheid in het IJsselmeergebied en de zoetwatervoorziening voor Noord-Nederland kunnen worden gegarandeerd met een flexibeler peilbeheer. Daarnaast zijn er veel studies verricht naar de noodzaak van ecologisch herstel en de potentie van het IJsselmeergebied als Blauw Hart van Nederland; een 'verademing voor de me-

tropool'. Zie verder het interview met Frits Palmboom in dit nummer

Peilbeheer en ecologie

Albert Remmelzwaal van Rijkswaterstaat ging in op het peilbeheer en het belang van de Houtribdijk. Remmelzwaal benadrukte meerdere malen dat het peilbeheer een ingewikkeld compromis is tussen allerlei belangen als natuur, landbouw en watervoorziening. De Houtribdijk beschouwt Remmelzwaal als een slaperdijk, een extra verdediging voor Amsterdam. En dankzij de Houtribdijk waait het water niet meer hoog op bij Lemmer. Over de toekomst van de Houtribdijk liet hij zich niet uit, ook niet of hij een voorstander is van een meer open dijk of dat deze potdicht moet blijven.

Na de pauze was de vloer voor Menno-bart van Eerden, ook van Rijkswaterstaat. Als ecooloog is hij meer voor het enigszins herstellen van de verbinding tussen Markermeer en IJsselmeer. Wel blijft het volgens Van Eerden erg lastig om ecologische kennis een voet tussen de deur te laten krijgen bij het ontwerpproces van de civiele projecten.

De laatste spreker was Gerda Lenselink van Deltares. Het was duidelijk dat zij een warm hart heeft voor vis. Zij begrijpt niet dat als de Houtribdijk dan eventueel niet open kan, de sluizen in deze dijk niet af en toe eens opengaan, want dat zou de vis ten goede komen. Een impressie van haar ideeën staat elders in dit nummer. ■

'Het *begrip openheid* meer handen en voeten geven'

De TU Delft heeft voor drie jaar de Van Eesteren leerstoel ingesteld bij de faculteit Bouwkunde. Cornelis van Eesteren (1897–1988) heeft meegewerkt aan de opzet van de Zuidelijke IJsselmeerpolders, Nagele en Lelystad. Uitgangspunt van de leerstoel is het realiseren van eenheid van ontwerp, onderzoek en beleid bij actuele ruimtelijke vraagstukken voor het IJsselmeergebied. Professor Frits Palmboom, bekend van Palmbout Urban Landscapes en betrokken bij het ontwerpen van IJburg, is de hoogleraar van de Van Eesteren leerstoel. Zijn aandachtsgebied de komende periode is de Houtribdijk en omgeving.

Wat is de bedoeling van de Van Eesteren leerstoel die u voor drie jaar vervult en wat streeft u specifieke na?

'De leerstoel gaat over "stedenbouw in relatie tot de fysieke condities van het Nederlandse deltaland-schap". De focus ligt daarbij op het IJsselmeergebied, inclusief het IJmeer en Markermeer. Na het niet doorgaan van de Markerwaard is in feite nooit een goede ontwikkelingsfilosofie voor dit gebied opgezet. Dat is wel dringend gewenst teneinde de betekenis van het Blauwe Hart te vergroten, voor Nederland als geheel en voor het Amsterdamse deel van wat we de Nederlandse Deltametropool noemen (de Randstad). Hier ligt ook een relatie met het Deltaprogramma. Er zijn daarvoor wel uitgangs-

punten vastgesteld, maar hoe ga je de voorgestelde maatregelen zo vorm geven dat de kwaliteit van het gebied erop vooruitgaat? Hierbij stuit je op de Delta-paradox: de spanning tussen het dynamische deltalandschap, waar ruimte moet zijn voor onzekere natuurlijke processen, en de behoefte aan zekerheid in de stedelijke leefwereld. Hoe kun je deze twee soorten dynamiek in een goede balans krijgen? Ook in de academische wereld is hierbij een opener benadering gewenst. Te vaak wordt er nog

geredeneerd vanuit onwrikbare stellingen, waarbij zekerheid uitgangspunt is en niet het flexibel omgaan met dynamische processen. Met behulp van ateliers en conferenties willen we de mogelijkheden verkennen en de luiken open gooien. Daarnaast kunnen studentenprojecten mogelijkheden bieden voor vernieuwing. De studenten moeten vertrouwd worden gemaakt met moderne stedenbouw en landschapsarchitectuur en aspecten als duurzaamheid, ecologie en esthetisch vakmanschap.

'Het natuurlijke systeem is nog steeds niet hersteld van de omslag van zoute zeearm naar zoete binnenzee'

Het tweede deel van het onderzoeksprogramma heeft betrekking op de toekomst van het IJssel- en Markermeer als ecologisch-hydrologisch systeem. Hoe kunnen we dynamiek terugbrengen in dit systeem? In welke mate is het nog zinvol ook estuariene dynamiek (met eb en vloed, zoet en zout) terug te brengen? Kunnen we de uitwisseling tussen Markermeer en IJsselmeer vergroten? Welke bijdrage kunnen Marker Wadden, nieuwe vooroevers, luwtes en ondiepten leveren aan een gezonder en veerkrachtiger systeem? Het IJsselmeergebied is opgeknipt in beheersbare compartimenten. Dat

staat op gespannen voet met het natuurlijke systeem, dat nog steeds niet hersteld is van de omslag van zoute zeearm naar zoete binnenzee.

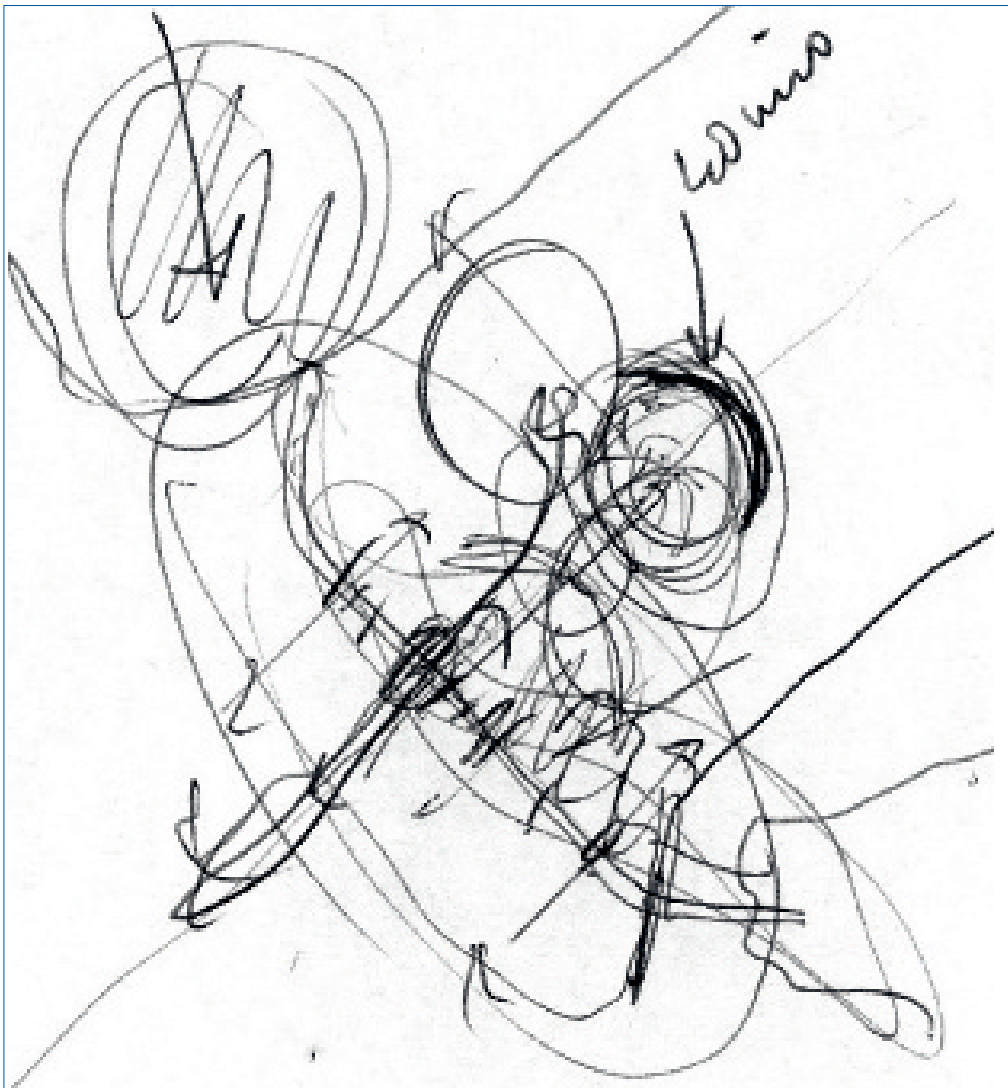
Het IJsselmeer geschikt maken als Blauw Hart van de Deltametropool kan ook makkelijk leiden tot 'kannibalisme' oftewel steeds wat afknabbelen van de randen, zodat op den duur een (amorfe) waterpretpark overblijft met opgeleukte oevers.

'Dit is een onderdeel van de Delta-paradox. We hebben ecologie, openheid en rust ontdekt als belangrijke waarden. Deze moeten in de ontwerpogave voor het IJsselmeergebied centraal staan. Maar

er ligt bijvoorbeeld ook een ontwerpogave voor de recreatieve ontwikkeling. We moeten een manier vinden om ook deze ontwikkelingen een plek te geven. De kunst is om daarbij in de breedte te kijken: van driehoeksmossel tot kitesurfer.'

Gaat u er zich ook op richten het gebied 'mooier' te maken? Recente ingrepen zijn vaak erg lelijk en niet echt een bijdrage aan het Zuiderzeegevoel. Gaat u ook aandacht besteden aan de windmolens, die het gebied dreigen te gaan 'omhekken'?

'De primaire aandacht van het werk van de leerstoel gaat uit naar het robuust maken van de watersystemen, maar het ontwerpen aan de "beeldkwaliteit" is ook uitermate belangrijk. Uitgangspunt daarbij moet zijn: kunnen we iets toevoegen aan de kwaliteit die er al was? In het oog springend zijn in ieder geval buitendijkse ontwikkelingen waar recreatie en natuur samengaan. Veel inrichtingsvraagstukken – 'Wat komt waar?' – worden via woorden bevochten, maar de appreciatie van wat er ontstaat gaat ook via het oog. Daar zullen wij ons dus zeker op richten. Het vakmanschap van hoe je iets goed en mooi maakt, verdient meer aandacht, naast de wetenschappelijke kant. We willen uitzoeken hoe het ontwerpen inwerkt op het beleven van de kusten. Overigens: ook aan de Marker

Palmboom wil zijn studenten leren tekenen – in het voetspoor van de grote Van Eesteren. Hij zegt: 'Denken met het potlood – je voelt wat je doet, en ziet wat je maakt.' Tijdens het gesprek over de Houtribdijk en Marker Wadden vliegt zijn balpen voortdurend over het papier... wordt dijk... wordt sluis... wordt baai. De lijnen buitelen over elkaar, spreken een eigen taal. Na het interview bleef dit schetsje op tafel liggen.

Wadden wordt door landschapsarchitecten ontworpen. Dus er is wel degelijk al aandacht voor het “aanzien” van nieuwe ingrepen! Ik wil graag proberen het begrip openheid (meer) handen en voeten te geven. Water is onbegrensd en onbeperkt, dat ga je sterker appreciëren als er ook een paar dingen zijn die houvast geven. Het contrast tussen nabijheid en weidsheid bijvoorbeeld, of de opeenvolging van baaien en kapen langs de kust. Die kunnen een enorme illusie van ruimte oproepen. Het is belangrijk dat te benoemen en te koesteren. Je raakt hier aan “de esthetiek van het bijna niets”! Dat gaan we proberen zichtbaar en bespreekbaar te maken. Ook op de plaatsing van windmolens moet je naar mijn mening een ontwerpbenadering loslaten, met een open houding over wat verantwoord is. Geen technocratische, maar een creatieve manier van omgaan met de materie. Er moet een cultuur komen om op een verantwoorde manier om te gaan met dit soort nieuwe ontwikkelingen. Ik vind sommige windmolenopstellingen best mooi, en anderen afschuwelijk; ik zou willen zoeken naar een creatieve driedimensionale “articulatie” van het Hollandse landschap.

De IJsselmeervereniging wil graag een creatieve en letterlijk ‘open’ discussie over de Houtribdijk. Gaat u daar ook aan werken?

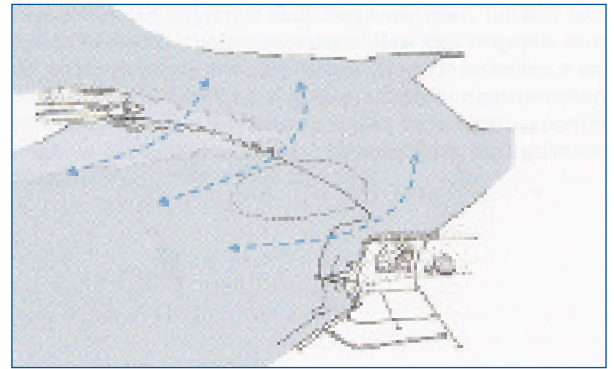
‘Naast de Afsluitdijk is de Houtribdijk de meest uitdagende testcase voor een nieuwe visie op compartimentering en op de nieuwe balans tussen loslaten en bijsturen. De dijk is nu een verweesd element, maar moet met terugwerkende kracht een eigen logica krijgen. De Houtribdijk en omgeving zijn een belangrijk aandachtspunt in de activiteiten van de leerstoel. Via kennisconferenties en ateliers willen we proberen de discussie open te gooien en creatieve ideeën laten zien voor

‘Ruimte, ecologie, en meerwaarde voor mensen moeten in de ontwerpopgave voor het IJsselmeergebied centraal staan’

het hele gebied tussen het Markermeer en het IJsselmeer. We zitten te broeden op een studie naar openingen in de dijk, de relatie tussen ontwikkelingen van en aan de dijk, de Marker Wadden, tot en met de oevers bij Lelystad en Enkhuizen.’

Het IJsselmeergebied is slecht bestuurbaar door de veelheid aan overheidsinstanties en particuliere initiatieven. Daardoor zijn de verantwoordelijkheden onduidelijk. Het afstoten van taken als natuur, recreatie en energiewinning van het Rijk naar de provincies bevordert voorlopig de duidelijkheid niet echt. Gaat u daar aandacht aan besteden?

‘Wat wij vooral gaan doen is dingen zichtbaar maken en kennis ontwikkelen. Onze denktank is een soort hogedrukpan. In de loop van

het proces gaan we de buitenwereld er steeds meer bij betrekken. De resultaten gaan we presenteren in manifestaties met, hoop ik, een mobiliserend effect. De bestuurlijke kant (governance) komt dan zeker aan de orde. Je moet het spel spelen door creatief en dynamisch om te gaan met de veelkoppigheid en variatie aan actoren.’ ■

Houtribdijk een studie naar openingen in de dijk, de relatie tussen ontwikkelingen van en aan de dijk.

De Van Eesteren Leerstoel aan de TU Delft is gericht op de problematiek rond de ruimtelijke ontwikkelingen in het IJsselmeergebied. Cornelis van Eesteren (1897–1988) was een Nederlandse stedenbouwkundige. Maatschappelijke problemen wilde hij ruimtelijk oplossen. Na de oorlog richtte hij zich vooral op de ruimtelijke ordening van de Zuidelijke IJsselmeerpolders. Hij ontwierp de Houtribdijk, die oorspronkelijk bedoeld was als begrenzing van de omsteden polder de Markerwaard.

Frits Palmboom (1951) studeerde stedenbouw aan de TU Delft en was betrokken bij het stedenbouwkundig ontwerp van IJburg (Amsterdam). Hij wordt geroemd om zijn vermogen uiteenlopende partijen bijeen te brengen bij projecten. Bij het Markermeer werkt Palmboom er hard aan de versnippering te doorbreken van projecten, visies en vakgebieden. Hij wil een nieuwe dialoog tussen ontwerpers en waterbouwers tot stand brengen. Palmboom verdeelt zijn tijd tussen lesgeven en onderzoek naar de ruimtelijke ordening binnen het IJsselmeergebied, toegespitst op Houtribdijk en Marker Wadden.

'Zet de sluizen in de Houtribdijk af en toe open'

Gerda Lenselink van Deltares

Al heel lang is Gerda Lenselink betrokken bij het IJsselmeer. Veel liefhebbers van dit gebied dromen van vogels, sommigen over geld en anderen weer van weidse verten. Lenselink droomt van vis. Een opener Houtribdijk zou de situatie voor de vissen beslist verbeteren. Lenselink vraagt zich al langer af: 'Waarom gaan de sluizen in de Houtribdijk niet eens een keer open? Dit zou de visstand ten goede komen. Zeker nu bij de Afsluitdijk een vismigratierivier komt.'

Angèle Steentjes

foto's: Jeroen Determan

De Houtribdijk is toe aan een opknapbeurt en dit jaar begint Rijkswaterstaat met het ontwikkelen van plannen voor deze renovatie. Dit is het moment om te kijken of het misschien mogelijk is 'kieren' in de dijk te realiseren om iets van de oorspronkelijke verbinding te herstellen. De ecologie en de vissen zou dat zeker ten goede komen. Voorlopig is de renovatie van de Houtribdijk vooral een 'feestje van Rijkswaterstaat', zo merkt Gerda Lenselink op tijdens de Kennisconferentie van de Van Eesteren Leerstoel op 16 januari 2015. 'De dijk wordt vooral uit veiligheidsoptiek en kostenoogpunt benaderd. Andere partijen – zoals natuurverenigingen of sportvissers – lijken nog nauwelijks betrokken bij het denken over de renovatie van de Houtribdijk.'

Ecodynamische maatregelen

Gerda Lenselink, werkzaam bij kennisinstituut Deltares, houdt zich al het grootste deel van haar werkzame leven bezig met het IJsselmeergebied. Met haar kun je ook over heel veel, zo niet alle, verschillende aspecten van het IJsselmeer praten. Ze heeft niet alleen ideeën over vis, maar kan ook een betoog houden over de holocene ontwikkelingsgeschiedenis van het IJsselmeer of de morfologische en ecologische ontwikkelingen sinds 1932. Lenselink werkt al langere tijd mee aan ecologisch herstel door te bouwen met de natuur. 'Naast een natuurlijk peilverloop zou je willen dat de verbindingen tussen het zoete en zoute water en binnendijkse en buitendijkse gebieden weer worden hersteld en dat er grootschalige moerassen worden

aangelegd. Maar het kost veel geld en de handen zijn daar niet zo- maar voor op elkaar.' Grootschalig natuurherstel is volgens Lenselink waarschijnlijk alleen te realiseren als we de ecologische opgave verbinden aan sociale en economische doelen. 'Versterk natuurwaarde en creëer tegelijk meerwaarde voor waterveiligheid, waterkwaliteit, visserij, recreatie en infrastructuur. Dat biedt perspectief. Als blijkt dat de investeringen voldoende werken, kunnen de ecodynamische maatregelen verder worden opgeschaald.'

Ecologische dynamiek

Op de Kennisconferentie stond de Houtribdijk centraal. Lenselink ging uitgebreid in op de rol van de dijk en de eventuele gevolgen van het openen ervan. 'De dijk is een primaire kering. Hij beperkt de scheefstand van het water bij storm in het IJsselmeer en Markermeer. Gaat de dijk open, dan kan er een zwaardere belasting ontstaan van de Friese kust en het IJ bij "opwaaiing". Ook het regelen van de waterpeilen in beide meren is lastiger met een meer open Houtribdijk.' Dus waarom zou je in de Houtribdijk een opening willen maken? 'Waar je iets scheidt, moet je iets anders weer verbinden', is een filosofisch antwoord dat Lenselink hierop geeft. Vervolgens keert ze direct terug naar de meer praktische argumenten. 'Door IJsselmeer en Markermeer met elkaar te verbinden verbetert de ecologische dynamiek van de beide meren. Dit is beter voor de vissen. Straks heeft de Afsluitdijk een vismigratierivier. Het zou mooi zijn als de Houtribdijk niet langer een onneembare vesting is. Verder verbetert de waterkwaliteit. Slib verspreidt zich en er zal meer doorzicht richting het IJsselmeer ontstaan. Dit biedt kansen voor vis en visetende vogels.'

Exportproduct

Openingen realiseren in de Houtribdijk is duur en de economische baten zijn twijfelachtig. De hoop is daarom op de Marker Wadden gevestigd. Dit grote moeras kan een interessant paai- en opgroeigebied worden voor vis. In verschillende eindbeelden wordt een vismigratierivier door het moeras en de Houtribdijk geschetst. Lenselink: 'Voorlopig is het nog niet zo ver. De eerste moerassen van de Marker Wadden

'Door IJsselmeer en Markermeer met elkaar te verbinden verbetert de ecologische dynamiek'

worden gefaseerd en ver van de dijk aangelegd. In fasen groeit het project richting Houtribdijk.' Uit de voordracht van Lenselink werd duidelijk dat een serieuze koppeling tussen het creëren van natuur en waterveiligheid nog amper wordt gelegd. Uit economisch perspectief is Marker Wadden wel een interessant project, zo blijkt uit het verhaal van Lenselink. 'De consortia die erbij betrokken zijn, kunnen nu uittesten hoe het is om te bouwen met slib op 4 meter diepte. Een belangrijke vraag is: hoe kun je slib sterker maken, zodat het geschikt is als bouw materiaal? De consortia verwachten binnen de Marker Wadden dit vraagstuk op te lossen en deze kennis kan een belangrijk exportproduct worden.'

Nieuwe groepen

Lenselink ziet een brede meerwaarde van de Marker Wadden. 'Het

kan een interessant recreatiegebied worden. Op die manier worden er meer mensen bij het gebied betrokken.' Het lijkt dat de aanleg van de eerste fase van de Marker Wadden nog vooral een civieltechnisch werk is. 'De koppeling met natuur en andere functies zal in de toekomst plaatsvinden.'

Het Marker Wadden-project van Natuurmonumenten past bij een tendens die je in het gehele IJsselmeergebied ziet, aldus Lenselink. 'Nieuwe groepen naast Rijkswaterstaat en regionale overheden manifesteren zich op het toneel. Zoals het Waddenfonds dat met zijn bijdrage de vismigratierivier mogelijk maakte en de Blue Energy Centrale, een pilotproject door een bedrijf dat onlangs gestart is om energie te winnen uit het verschil tussen zout en zoet water.'

Open sluizen

Terug naar de Houtribdijk en de vis. Of Rijkswaterstaat iets van een opening in de Houtribdijk wil maken, betwijfelt Lenselink. 'Wat ik echt niet begrijp, is dat de sluizen in deze dijk altijd dicht zitten. Zolang er in de meren een zelfde peilverloop geldt, is er weinig reden om de sluizen dicht te houden. Zet de sluizen eens open. Dat zou de situatie voor de vissen al enigszins verbeteren.' ■

Zuiderzeepad: historische stadjes en vergezichten op IJsselmeer

Tineke Bloem, markeerder Zuiderzeepad

Niet alleen op het water van het IJsselmeer is het aangenaam vertoeven. Veel mensen beleven ook plezier aan het IJsselmeer door langs de oevers te fietsen en te wandelen. Een populair langeafstandswandelpad is het Zuiderzeepad, ontworpen door Jim Mönch. Dit pad wordt onderhouden door diverse vrijwilligers. Een van hen is sinds 2014 Tineke Bloem: 'Het uitzicht over het water vind ik prachtig.'

Angèle Steentjes
Foto's: Zuiderzeepad

Uit een tasje haalt Tineke Bloem allerlei aluminium plaatjes en een variëteit aan rood-witte stickers. De meeste zijn zonder tekst, maar op een aantal staat 'NS route' of 'Zuiderzeepad'. Tineke, voormalige lerares Frans, is sinds 2014 een van de markeerders van het Zuiderzeepad. 'Een NS-route takt aan – zo heet dat – aan het Zuiderzeepad, vandaar dat ik ook NS-stickers heb.' In Nederland zijn diverse langeafstandswandelpaden (LAW), zoals het Pieterpad, Kustpad, Marskramerpad of Grenslandpad. Zij hebben allemaal een eigen nummer; zo is het Marskramerpad LAW 3 en het Zuiderzeepad LAW 8. Het Zuider-

zeepad loopt van Enkhuizen naar Stavoren. Er kan alleen een rondje worden gemaakt van april tot oktober, omdat alleen dan de veerdienst tussen Stavoren en Enkhuizen vaart. De routes vallen tegenwoordig onder het landelijke Wandelnet, dat er met een aantal vrijwilligers voor zorgt dat deze routes up-to-date blijven.

Stickeren

De route is in een aantal etappes ingedeeld en iedere vrijwilliger heeft de zorg voor de markering van de etappe. Tineke heeft het traject Nunspeet-Elburg onder haar hoede.

'Langs de oevers is het landschap heel gevarieerd'

Tineke Bloem : 'Ik vind het leuk wandelen te combineren met markeren van het Zuiderzeepad.'

Markeerpaal Zuiderzeepad.

Elburg heeft een recht stratenpatroon.

Ze wandelt graag en is een trouwe deelnemster aan de Nijmeegse Vierdaagse. 'Het leek mij wel leuk om wandelen te combineren met markeren en daarom heb ik mij aangemeld bij het Wandelnet. Ik kwam eerst op een wachtlijst. Vorig jaar werd een oud-collega een van de drie coördinatoren van de markeerders. In dezelfde periode kwam er een vacature voor Nunspeet-Elburg vrij. Hij herkende mijn naam op de lijst en belde mij op of ik het wilde doen en ik zei natuurlijk ja.' Tineke moest eerst op een cursus markeren. In eerste instantie vond zij dat onzin, maar de cursus bleek nuttiger dan ze dacht. 'Het is

belangrijk dat er eenheid in de terminologie van de routebeschrijving is en in de markeringen zelf. Het woord T-splitsing is bijvoorbeeld uit den boze. Je moet schrijven: "Ga aan het einde van de weg links of rechts". Ook voor het stickeren kreeg zij de nodige nuttige tips. 'Uitgangspunt is dat je de route kunt lopen op de stickers, maar tegelijkertijd mag er geen overdaad aan stickers ontstaan. Dat is lelijk. Om die reden plak je geen sticker als je op een kruising rechtdoor loopt; dat moet voor zichzelf spreken.'

Prachtig licht

Haar traject loopt door de bossen bij Nunspeet via Doornspijk over de dijk naar Elburg. Ondertussen heeft Tineke het afgelopen jaar de route al zo'n vijf keer gelopen. 'Ik neem steeds iemand anders mee voor een frisse blik op de routemarkering. Ik zeg dan: "Kijk of het je lukt de route te vinden aan de hand van de stickers." Als je de route goed kent, zie je zelf niet meer waar een markering nodig is.' Haar favoriete routeonderdeel is de dijk richting Elburg. 'Het uitzicht op het water is prachtig en voor je

zie je al in de verte de stompe toren van Elburg. In de zomer heb ik dit stuk zelfs op mijn blote voeten gelopen en dat was heerlijk.'

In dit deel van het traject ligt ook de verdronken Sint-Ludgeruskerk. In 1825 is de kerk weggespoeld en alleen de fundamenteën liggen er nog. 'Elburg is ook in de veertiende eeuw verzwolgen in de golven van de Zuiderzee, evenals Harderwijk, Muiden, Naarden, Kuinre, Staveren en Workum. Het stadje is toen landinwaarts opnieuw opgebouwd en daarom heeft het zo'n recht stratenpatroon.'

Ondertussen heeft Tineke een paar maanden geleden een deel van het Zuiderzeepad op de fiets gedaan. 'Het viel mij op dat er zulk mooi licht is op het IJsselmeer en ook die weidsheid van het water vind ik heerlijk. Langs de oevers is het landschap heel gevarieerd. Je komt zowel door het Friese Gaasterland en de bossen bij Nunspeet als door Amsterdam. Voor mij was het IJsselmeergebied echt een ontdekking. Ik vind het een mooi deel van Nederland.' ■

<http://wandelnet.nl/zuiderzeepad-law-8>

Markermeer speeltuin voor beleidsmakers en politici?

De komende tijd vallen er beslissingen over diverse zaken rond het Markermeer waarover velen van ons zich zorgen maken. De ledenraadpleging in 2013 sprak zich duidelijk uit tegen de Marker Wadden, het slibeiland van Natuurmonumenten dat gepland is ten oosten van de Houtribdijk. Tegen de luwtemaatregelen in de Hoornse Hop is veel verzet, evenals tegen de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam en het plan om de Houtribdijk bij Enkhuizen met zand te versterken.

Soemini Kasanmoentalib

Een goede visstand en een gezond onderwaterleven zijn een essentieel onderdeel van het ecosysteem van het IJsselmeergebied. Zij vormen de belangrijkste voedselbron voor trekvogels die worden beschermd door de Europese Vogelrichtlijn en die vanuit het hoge noorden bij ons rusten, fourageren en overwinteren. Dat het gehele IJsselmeergebied, waaronder het Markermeer en het IJmeer, zijn aangewezen als Natura 2000-gebied, verdwijnt bij alle noeste plannenmakerij helaas al te gemakkelijk uit het zicht. Neem bijvoorbeeld de versterking met zand van de Houtribdijk bij Enkhuizen. Volgens vissers bevindt zich daar onder water een geacidenteerd berggebied met diepe kloven en bergkammen met daarin het paaigebied en de kraamkamers van vissen. Met het opspuiten van zand wordt een 'geologisch natuurmonument' onder water verwoest, aldus de vissers.

Het Markermeer was het afgelopen decennium een speeltuin voor beleidsmakers en politici. Als IJsselmeervereniging hebben wij via de Stichting Het Blauwe Hart enige inbreng gehad in de inspraak en meningsvorming over de plannen van het RRAAM (Rijks-Regioprogramma Amsterdam-Almere-Markermeer). Gelukkig zijn – door de financiële crisis – de bouwplannen van Almere en die van de IJmeer-verbinding tussen Amsterdam en Almere voorlopig uitgesteld. Het lijkt echter van belang ons te beraden op de zaken die spelen in het Markermeer en IJmeer. Bestuurlijk zijn heel veel verschillende overheden en instanties – van Rijk, provincies en gemeenten tot Rijkswaterstaat en de waterschappen – verantwoordelijk voor het gebied. De onderlinge samenwerking laat ondanks alle goede voornemens op zijn zachtst gezegd te wensen over. Daardoor schort het

van die kant aan overzicht en een integrale visie. Zo is er nauwelijks aandacht voor het stapeleffect van de opeenhoping en de interactie tussen de vele plannen en projecten in het Natura 2000-gebied.

Cumulatieve effecten

In de milieueffectrapportages, waarop wij op verschillende momenten een zienswijze kunnen indienen, is weinig aandacht voor de cumulatieve effecten. Overigens geldt dit ook voor de windenergieparken. Volgens de afzonderlijke milieueffectrapportages valt het meestal wel mee met de negatieve effecten van een project. Er verschijnt echter een ander beeld als je kijkt naar de optelsom en de interactie van alle geplande ingrepen. Deze optelsom maken is echter te moeilijk (of minder gewenst?) voor beleidsmakers en onderzoekers. De IJsselmeervereniging is een voorstander van een samenhangende visie voor de lange termijn voor het gehele IJsselmeergebied. In 2006 hebben wij onze visie op een estuarien IJsselmeergebied gepresenteerd in het Muziekgebouw aan het IJ. Onderdeel hiervan waren de vismigratierivier bij de Afsluitdijk en het doorlaatbaar maken van de Houtribdijk. Wij zijn nog steeds van mening dat herstel van het estuarien karakter een belangrijke oplossing is voor het probleem van het slib in het Markermeer.

Slibprobleem

De Houtribdijk is indertijd aangelegd met het oog op de inpoldering van de Markerwaard, die inmiddels definitief is afgeblazen. Het Markermeer lijdt nu aan een ernstig slibprobleem door de scheiding tussen IJsselmeer en Markermeer. Een duurzame oplossing van het slibprobleem vereist verstrekkende maatregelen voor een zo groot mogelijke doorstroming tussen beide meren. Het slibprobleem wordt te pas en te onpas als argument voor ingrepen gebruikt. Het aanleggen van eilanden en het baggeren van slib springen in deze redenering als een duveltje uit een doosje boven water.

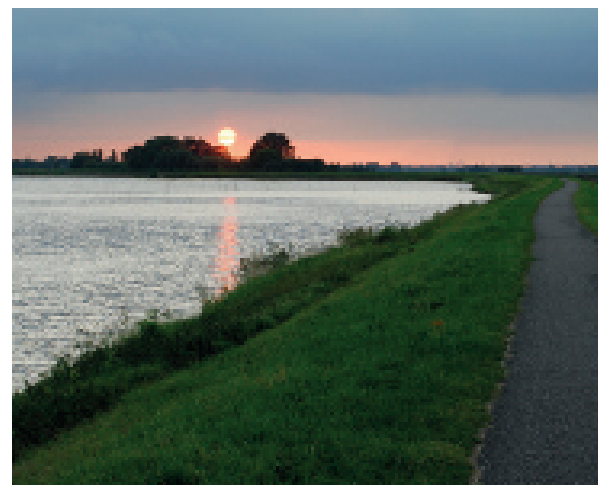
Dit is het standpunt van het officiële samenwerkingsverband van overheden en instanties 'Markermeer IJmeer Natuurlijk ontwikkelen', die de woordvoerder/penvoerder is voor het Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem (TBES).

Wie helpt de IJsselmeervereniging?

Het ecosysteem van het IJsselmeer is sinds de aanleg van de Afsluitdijk nog niet in evenwicht gekomen. Een natuurlijk proces kost veel meer tijd. Om het verstoorde ecosysteem te rehabiliteren zijn meer visie en kennis nodig. Het is de bedoeling dat de IJsselmeervereniging in het kader van het samenwerkingsverband van Het

Blauwe Hart meewerkt aan de werkgroep Natuur Markermeer-IJmeer, waarvan Natuurmonumenten de trekker wordt. Het is van belang het kritische gezichtspunt van de IJsselmeervereniging, gebaseerd op deskundigheid, te blijven inbrengen bij de plannen. Dat gezichtspunt is: een toekomstig estuarien IJsselmeergebied. Daartoe zouden wij de verschillende plannen in samenhang moeten bekijken en onze visie concreter en beter moeten onderbouwen. Wij kunnen elkaar aanvullen en beter beslagen ten ijs komen. Wie wil daaraan meewerken? Leden en andere geïnteresseerden zijn allen van harte welkom. ■

*Reacties kunt u mailen naar:
soemini@gmail.com.*

Zonsondergang bij Zuiderzeedijk.

Waterschapsverkiezingen 2015: stem Water Natuurlijk

Op 18 maart 2015 worden niet alleen de Provinciale Staten gekozen, maar zijn er ook verkiezingen voor 22 van de 23 waterschappen in Nederland. Water Natuurlijk doet mee aan de waterschapsverkiezingen. Dit is geen politieke partij, maar een organisatie die tot doel heeft ook de belangen van natuur en milieu binnen de waterschappen te behartigen.

Auke Wouda

Waterschappen zijn de oudste bestuursvormen in Nederland en zorgen voor de kwaliteit van het binnenwater en droge voeten. Waterschappen kunnen veel invloed hebben op de natuur, bijvoorbeeld via het waterpeil in natuurgebieden. Vooral stikstofgevoelige natuur heeft veel te lijden van (te) lage waterstanden. Het bestuur van de waterschappen is ingewikkeld geregeld. Een deel van de bestuurders wordt via rechtstreekse verkiezingen door de inwoners gekozen, maar er worden ook bestuurders benoemd door belangenorganisaties van boeren, bedrijfsleven en natuurbeheerders. De precieze samenstelling verschilt per waterschap. De verkiezingen op 18 maart gaan alleen over het deel van het bestuur dat rechtstreeks door de inwoners wordt gekozen.

Dijkbeheer

De beheerder van het IJsselmeer, Markermeer, IJmeer en de Randmeren is Rijkswaterstaat. Daar zijn geen verkiezingen voor. Maar de waterschappen rond het IJsselmeergebied zijn zeker niet onbelangrijk. Zij beheren alle dijken en bij dijkversterkingen bepalen de waterschappen wat voor dijken er komen: gewone ouderwetse dijken of een dijk die beter is aangepast aan de natuurlijke situatie. Ook het dijkonderhoud heeft invloed op de omringende natuur. Waterschappen zijn heel belangrijk voor de relatie met het omringende land, denk bijvoorbeeld aan visinlaten of een zo natuurlijk mogelijke overgang tussen riviertjes en beken met de grote meren. De waterkwaliteit, waar de waterschappen verantwoordelijk voor zijn, heeft vanzelf-

sprekend ook grote invloed op de waterkwaliteit van het IJsselmeergebied. Water van het achterland wordt immers geloosd op het IJsselmeergebied.

Kortom, de wijze waarop de waterschappen hun werk uitvoeren heeft ook invloed op de natuur van het IJsselmeergebied. Via deze verkiezingen kan iedereen eraan bijdragen dat de waterschappen voldoende rekening houden met de natuurlijke ontwikkelingen in het gebied.

Water Natuurlijk

In alle 22 waterschappen doet Water Natuurlijk mee met de verkiezingen. Water Natuurlijk is geen politieke partij, maar is een organisatie die zo'n tien jaar geleden werd opgericht om ook de belangen van natuur en milieu binnen de waterschappen te behartigen. Water Natuurlijk wordt gesteund door veel natuur- en milieuorganisaties. Kandidaten van Water Natuurlijk voor de waterschapsbesturen hebben hun sporen vaak verdiend in die organisaties. ■

Zie voor meer informatie
www.waterschappen.nl of
www.waternatuurlijk.nl.

Waterveiligheid in lagen

Achter onze duinen en dijken zijn we tegenwoordig onderworpen aan zogeheten meerlaagse veiligheid. Dit betekent dat overstromingsrisico's zijn te verkleinen zonder meteen de sterkst mogelijke, dus duurste, dijk aan te leggen. Die list in lagen zit ook in de algemeen gangbare formule besloten: risico is gelijk aan kans maal effect. Met een betere dijk neemt de overstromingskans af, dus het risico. Maar door het effect van een

mogelijke doorbraak te verkleinen daalt het risico ook. Hoe kleiner immers het aantal mogelijke slachtoffers en de schade van een overstroming, des te kleiner dit binnendijs effect, dus het risico. En dan zonder betere dijk. Dat kan bijvoorbeeld door vitale infrastructuur overstromingsbestendig uit te voeren, zodat die niet meteen uitvalt. Kwetsbare en kostbare zaken worden dan niet meer op de begane grond of in de kelder ondergebracht, maar op de verdieping. Tja, en als het niet mogelijk blijkt om mensen daarmee op hun plek te beschermen, zal een rampenplan in werking moeten treden en moet er worden geëvacueerd. Ook dat verlaagt het risico, want het aantal slachtoffers. Althans in theorie. Vandaar die meerdere lagen. Nieuw is dit allemaal niet. Het is eerder terug van weggeweest. Onze, toen nog prinselijke, Watermanager waarschuwde er al jaren geleden voor: leg in risicogebieden geen parketvloer op de begane grond! Op het oude eiland Marken zijn de overstromingshoogten nog af te lezen aan de kerven in de deurposten van oude huizen. Dure spullen stonden hoog. Schoklanders werden meermaals geëvacueerd om uiteindelijk niet meer terug te (mogen) keren. Die meerlaagse aanpak was destijds uit nood

geboren. En die is weer helemaal terug. Elke bestuurslaag moet nu een Watervisie ontwikkelen en baseert zich erop. Met het wassende water vanuit zee en de rivieren plus bodemdaling in het vooruitzicht wil men zuiniger en slimmer dijken versterken. Met vluchtterpen zijn we te laat. Dus wat kan er eigenlijk nog? Weinig, want de miljardeninvesteringen zijn al lang gedaan en de bevolkingsconcentraties hebben zich juist daar genesteld waar de overstromingsrisico's groot zijn. Jammer van al die peperdure tunnels en ondergronds gebrachte installaties. Onbegonnen werk om die alsnog weer allemaal boven peil te brengen. Om ze niet te laten uitvallen zal hier dus eeuwig en ferm bedijkt en bemalen moeten worden. Ook om toekomstige investeerders niet af te schrikken.

Van evacueren komt immers ook niets waar nu al dagelijks gewone files staan. En waarheen dan met z'n allen gevlucht? Zijn bijvoorbeeld het hoger gelegen Apeldoorn of Zandvoort op zo'n massale en langdurige opvang berekend? Een beetje speelruimte is er wel. In heel dunbevolkt buitengebied kan voor een Schokland-aanpak worden gekozen en kan gebied worden prijsgegeven. Hier en daar is ook wel een dijkversterking te vermijden. Op Marken bijvoorbeeld, waar bewoners dat (vroeger niet konden en nu) niet willen. Maar de Houtribdijk wordt nog wel versterkt en niet opengebrouwen. Daarover is nadenken namelijk door het Rijk verboden, want *terugkeer naar een estuarium is niet aan de orde*. En dan een provinciale watervisie (NH) uitbrengen die getooid is met de overdrachtelijk bedoelde titel 'Buiten de oevers'!

Een pluspuntje is er ook. Als het om buitendijkse nieuwbouwvoornemens gaat, draagt voortaan de initiatiefnemer wel het risico. Die krijgt geen rijksdijk meer cadeau, zoals Amsterdam bij IJburg I. In plaats daarvan moeten veiligheidslaag twee (RO-maatregelen) en drie (rampenplan) op eigen kosten zekerheid bieden. Buitendijkse plannen worden daarmee nog duurder en opgetuigd met een tweelaagse veiligheid van elastiek. Zo voordelig was waterveiligheid nog nooit. Het komt dus goed met ons laagland. Als de ordner met het rampenplan maar niet op de begane grond wordt bewaard...■

De IJsselmeervereniging

Meld je aan voor de ledenwerfcampagne!

Al enige jaren vergrijst het ledenbestand van onze vereniging en loopt het aantal leden terug. Doordat de vereniging van tijd tot tijd schenkingen ontvangt, kwam de exploitatie tot nog toe niet in gevaar. Dat is nu anders. Voor de tweede maal op rij sluit de vereniging haar boekjaar af met een verlies. Ook voor het draagvlak van de vereniging is een voldoende groot aantal leden echt noodzakelijk. Er zijn plannen bedacht voor een ledenwerfcampagne die om uitvoerders vragen. Daar kunt u als lid en lezer van IJsselmeerberichten aan meehelpen want er is menskracht nodig om deze uit te voeren. Meld u aan bij het bestuur via een telefoontje of een mailtje (info@ijsselmeerberichten.nl).

*Het bevroren
IJsselmeer vanuit
het restaurantje
onderin het mo-
nument.*

Ledenvergadering:

21 maart 2015, aanvang 13.00 in Museum Nieuwland Lelystad

Dit jaar wordt de algemene ledenvergadering gehouden in Museum Nieuwland. Het thema is: Archeologie van het Zuiderzeegebied. Spreker: Wouter Waldus. Hij is maritiem archeoloog bij ADC ArcheoProjecten en is bezig met een proefschrift over scheepvaart in het Zuiderzeegebied. De spreker wordt ingeleid door Willem Goudswaard, bestuurslid van de IJsselmeer-vereniging.

Museum Nieuwland is op zaterdag geopend van 11.30 tot 17.00 uur en op 21 maart gratis toegankelijk voor deelnemers aan de ALV. Nieuwland is goed bereikbaar met het openbaar vervoer. Met bus 3 slechts acht minuten vanaf station Lelystad Centrum. Halte Bataviastad.

De agenda van de vergadering staat op onze website. De stukken behorende bij de verschillende agenda-punten staan twee weken voor de ALV op onze website en zijn ter vergadering beschikbaar.

Wat doet de IJsselmeervereniging precies?

Acht bestuursleden en negen vrijwilligers staan dagelijks klaar voor onze vereniging. Zij besturen de vereniging, houden de administraties bij, participeren in Stichting Het Blauwe Hart, zijn vertegenwoordigd in werkgroepen en inspraakprocedures, volgen de plannenmakerij van gemeenten, Rijk en provincies en onderhouden de externe communicatie via folders, IJsselmeerberichten, website, nieuwsbrief, post en e-mail. Al deze mensen houden zelf hun kennis op peil door ondermeer lezingen en conferenties te bezoeken en zorgen voor deskundige inbreng elders. Al deze bestuurders en vrijwilligers zetten zich pro deo in voor het grootste zoetwatergebied van West-Europa dat het blauwe hart van Nederland vormt. Ze zijn ook de 'bewaarders' van het gedachtegoed van de ruim veertig jaar oude vereniging, de voormalige VBIJ, ooit opgericht om de droogmaking van de Markerwaard te voorkomen.

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier begint toch in 2016 met de versterking van de Zuyderzeedijk voordat het Deltaprogramma deze in 2017 verbodig maakt.

Soemini Kasanmoentalib
foto's: Jeroen Determan

Versterking Zuyderzeedijk: Deltaprogramma versoepelt eisen, hoogheemraadschap blijft star

De Zuyderzeedijk is een uniek cultuur- en natuurmonument; zelfs in de regio New York is het een voorbeeld van de 'Dutch Approach'. Bewoners langs de oude Zuyderzeedijk van Hoorn tot Durgerdam-Amsterdam – ook IJmeerdijk en Markermeerdijk genoemd – maken zich grote zorgen over de plannen van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK). Deze leiden tot de teloorgang van deze unieke dijk, een vitaal symbool van achthonderd jaar strijd tegen het water.

Nieuwe normen

De situatie van de dijkversterking is een prangend voorbeeld van langs elkaar werkende overheden. Het HHNK stelt dat dijkversterking nodig is, omdat de dijk volgens de veiligheidsnormen in 2006 is afgekeurd. In het Deltaprogramma 2015 zijn nieuwe normen met weliswaar een hoger veiligheidsniveau, maar met een andere benadering van veiligheid. Gekeken wordt naar een kans op overstroming én naar de gevolgen. Deze kunnen van gebied tot gebied zeer verschillen. De benadering is flexibeler om de onzekerheden van de klimaatverande-

ring het hoofd te bieden. In een interview in *Waterforum* in september 2014 zegt minister Melanie Schultz van Haagen over het Deltaprogramma 2015: 'We kijken in het Deltaprogramma ver vooruit. Het is mijn ambitie dat alle primaire keringen (dus ook de "Zuyderzeedijk") in 2050 aan de nieuwe normering voldoen. Dat betekent echter niet dat alle keringen in de toetsronde van 2017-2023 moeten worden afgekeurd als ze nog niet de bescherming bieden die ze in 2050 moeten bieden. Daarbij gebruik ik bij elke toetsronde de nieuwste technische inzichten en ontwikkelingen in klimaat, waterstanden en economie, zodat ik daarmee ook telkens de aannames voor 2050 verifieer.'

Op de vraag waarom de rekenregels uit het Deltaprogramma 2015 nu niet worden overgenomen, antwoordt het HHNK: 'Nieuwe normen (inclusief bijbehorende rekenregels) worden pas in 2017 van kracht. Tegen die tijd zijn wij al gestart met de dijkversterking.'

Financieel excuus

Het HHNK heeft veel voorwerk verricht sinds 2006 en dus het nodige geld uitgegeven. De minister biedt het HHNK echter

alle financiële kansen en mogelijkheden tot aansluiting bij het Deltaprogramma 2015. Het gaat hier om zo'n 1,5 miljard euro! De vlieger van het verlies van geld gaat hier dus niet op. Het HHNK zet vaart achter de besluitvorming. Volgens de planning moet de hele procedure in 2015 afgesloten worden, zodat in 2016 met de werkzaamheden kan worden begonnen. ■

*Met dank aan professor
Fons Elders te Warder.*

